

УДК 781: 37.1

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ФОРМИ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

А. А. Чумакова

У статті розглянуто функціональні можливості музичного мистецтва як форми суспільної свідомості. Актуальність роботи обумовлено відсутністю системного підходу до вивчення цієї проблеми у науково-теоретичній літературі.

Доведено, що за різних часів і певних обставин, набір функцій змінювався, демонструючи соціальне замовлення щодо музичного мистецтва як форми суспільної свідомості. Проаналізовано сутність і зміст підходів щодо визначення головних функцій музики у сучасній науці. Доведено, що багатогранність і невичерпність можливостей діади «людина – музика», де остання виступає як форма суспільної свідомості, реалізується за допомогою декількох функцій. Кожна із функцій, маючи власну спрямованість і специфіку, обов'язково співвідноситься і взаємодіє з усіма іншими, формуючи певну цілісну систему, функціональне наповнення якої залежить від аспекту використання, мети та завдання музичної діяльності, а ієрархічна послідовність функцій залежить від її пріоритетів.

Вивчення феномену музичного мистецтва як форми суспільної свідомості сьогодення доводить, що фундаментальні дослідження, наукова теорія та практика свідчать про поширення його функціонального наповнення. Терапевтичний потенціал музики, який визнається фахівцями та підтверджено фундаментальними дослідженнями, має обов'язково враховуватися під час визначення її головних функцій в сучасних умовах.

Ключеві слова: музичне мистецтво, суспільна свідомість, функції, підходи, система, блок, ієрархія.

Постановка проблеми. Зі стародавніх часів музика була невід'ємною та незамінною частиною життєдіяльності людства, зокрема її використовували і як фон у повсякденні, і як засіб спілкування з надприроднім. Її емоційно-регулятивні можливості сприймалися як засіб «очищення» тіла та душі, зокрема було помічено та зафіксовано, що під впливом музичних звуків певні фізіологічні процеси індивідуума (живої істоти) змінюються незалежно від того, усвідомлює він це або ні (під

впливом дуже гучних або низько частотних музичних звуків людина прокидається від дуже глибокого сну; швидкі, веселі мелодії активізують фізичну активність; тиха мелодія заспокоює). Наслідки такого впливу можуть бути позитивними або негативними, слабо або яскраво вираженими, але практично ніколи вони не залишаються непомітними. Саме ці властивості музичного мистецтва на психофізіологію людини й зокрема на дітей молодшого шкільного віку, обумовлює визнання музики як одного з найвпливовіших засобів виховання та розвитку людини в онтогенезі.

Аналіз основних досліджень. Значення музики для особистості в онтогенезі постає ще в трактатах стародавніх філософів (Авіцена, Аристотель, Демокрит, Конфуцій, Платон, Плутарх, Сократ та ін.), які звертали увагу на її можливості у сфері виховання, зокрема у процесі формування таких особистісних якостей як стійкість, мужність, патріотизм, душевна щирість тощо. На її спроможність впливати на маси, а саме поєднувати та сплачувати, допомагати у подоланні труднощів, регулювати настрій, викликати певні емоції, організовувати тощо.

За наших часів науковцями було проведено роботу щодо поглибленого теоретичного вивчення та експериментальної перевірки феномену музичного мистецтва. Так, фундаментальні дослідження впливу музики на психофізіологію людини були здійснені В. Бехтеревим, І. Догелем, І. Сеченовим, І. Павловим, І. Тархановим, В. Тепловим та ін.

Культурологічний аспект музичного мистецтва в соціальному житті вивчали Г. Гегель, Г. Лейбніц, І. Кант, В. Соловйов, Й. Фіхте, А. Шопенгауер, Ф. Шеллінг та інші.

Виховний потенціал музики за різних часів розглянуто О. Александровим, Є. Альбрехтом, Б. Асаф'євим, І. Ахроном, Г. Боссе, Є. Браудо, Ф. Бронфіним, А. Вітлугіною, В. Гугором, Д. Заріним, В. Калафаті, Д. Кабалевським, С. Міропольським, В. Сафроніцьким, В. Стасовим, Л. Толстим, В. Шацькою, М. Юдіним та ін.

Надаючи музичному мистецтву великого значення для людини в онтогенезі, представники теоретичної та практичної наук із різних галузей знань, наукових шкіл, провідні діячі з культури, мистецтва й освіти визначають його, в першу чергу, як засіб акумуляції та збереження суспільної свідомості, що і слугує підґрунтям для її обов'язкового використання у процесі виховання та розвитку особистості.

Багатогранність і невичерпність можливостей діади «людина – музика» реалізується за допомогою декількох функцій, які традиційно визначаються або у соціальному або у художньо-естетичному аспекті. Але перехід від індустріального періоду розвитку цивілізації до

інформаційного, якій відбувся на початку нового тисячоліття, вимагає глибокого перегляду функціонального наповнення усіх видів соціальної свідомості. Музичне мистецтво не є виключенням. На сьогодні педагогічна теорія та практика, на жаль, мають лише епізодичні спроби щодо розгляду цієї проблеми. З цього приводу Є. Шигапова зазначає, що «у естетичній теорії на сьогодні не вирішено питання щодо змісту та кількості ... функцій музичного мистецтва у цілому, а у музикознавстві це розроблено ще слабкіше» (Шигапова, 1997, с. 1).

Отже, **мета** даної роботи – розглянути педагогічний аспект функціональних можливості музичного мистецтва як форми суспільної свідомості.

Викладення основного матеріалу. Будь-який процес пізнання характеризує взаємодія трьох елементів: об'єкту (що пізнаємо); суб'єкту і його практики (хто і навіщо пізнає); форми (як, у якій формі пізнаю). Об'єктивна багатогранність та багатовекторність навколишнього світу, суб'єктивна роль людини та її практичних потреб за різних часів втілилися у певні форми суспільної свідомості, а саме: філософію, науку, мораль, релігію, політику, право, мистецтво, зокрема музичне мистецтво. Усі вони є відносно самостійними, але постійно взаємодіючими, мають загальне джерело виникнення та єдиний кінцевий стимул постійного функціонування у суспільстві, саме тому, усі форми суспільної свідомості мають певні тотожні риси:

1. Духовне життя людства розвивається під впливом історичної дійсності, буття суспільства. Форми суспільної свідомості залежать від ідей, думок, бажань та емпіричного досвіду попередників тощо;

2. Форми суспільної свідомості мають певну самостійність, яка пояснюється впливом соціальної боротьби на духовне життя суспільства, технічними навичками, традиціями, роллю творчої спадщини тощо;

3. Форми суспільної свідомості не лише виконують соціальний запит і віддзеркалюють реальність, але обов'язково мають зворотній вплив на них;

4. Проходять тотожний шлях пізнання, а саме: споглядання – міркування – розуміння – втілення у практику.

Тотожні риси обумовлюють схожість певних функцій (від латинської *functio* – виконання) окремих форм суспільної свідомості, зокрема:

- світоглядна функція філософії та музичного мистецтва;
- пізнавальна та просвітницька функції науки і музичного мистецтва;
- виховна функція моралі і музичного мистецтва.

Окрім тотожних рис кожна форма суспільної свідомості має власну специфіку. Зокрема для музичного мистецтва характерною є підвищена увага до певних сторін життя та дійсності, також наявність специфічних

методів, закономірностей розвитку, форм сприйняття, передачі інформації тощо. З цього приводу А. Каней зазначає, що «музика посідає центральне місце у житті багатьох людей», саме тому їх переконлива більшість може легко зрозуміти головні питання у сфері музики, на відміну від метафізики і епістемології ...» (Kania, 2017). Спираючись на роботи науковців (Davies, 1987; Levinson, 1992); Levinson, 1992; Budd, 1995; Scruton, 1997; Kivy, 1997), А. Каней наголошує консенсус серед фахівців щодо розуміння мистецтва загалом й музичного зокрема, як втілення практичного досвіду людства.

Як форма суспільної свідомості музика втілює ідеали автора, виконавця й слухача. Створюючи та перетворюючи реальний світ вона:

– формує та виховує ідейно-естетичну, емоційно-моральну сфери особистості в онтогенезі;

– мотивує громадян до цілеспрямованої діяльності;

– формує художній світ (за допомогою уяви, вражень, фактів у процесі музичної творчої діяльності відбувається перетворення повсякденної реальності, життєвого досвіду в художні образи) тощо.

Функціонуючі в суспільстві, вона стає чуттєвим показником глибинних процесів духовного життя. Так, у стародавній Греції музика була культом. Філософи того часу (Платон, Аристотель, Лукіан, Астеній та ін.) розглядали музику, в першу чергу, як засіб впливу, корекції та розвитку емоційної сфери людини, а також вбачали її засобом, який здатен створити гармонію між внутрішнім станом і тілом людини. Саме цю позицію втілено у ієрархічній послідовності функцій музики за Аристотелем:

1) функція інтелектуального задоволення;

2) виховна функція;

3) функція катарису;

4) функція фізіологічної насолоди (Аристотель).

У стародавньому Китаї музика була державним культом і визначалась як засіб розуміння та впливу на мораль та настрої народу. Конфуцій та його послідовники вважали музичне мистецтво дзеркалом, яке демонструє наявність порядку і доброї поведінки громадян. Спираючись на положення про взаємозв'язок між музикою і успіхом правління, конфуціанці постійно спостерігали за фольклорною та пісенно-поетичною творчістю народу, з метою вивчення його настрою та думок щодо політичного правління в країні. Саме тому, великого значення мали діагностична і прогностична функції музики.

Період Середньовіччя – епоха домінування релігії у всіх сферах життєдіяльності, час безумовної та безперечної покори релігійним догматам. Виховання спрямоване на те, щоб з народження релігійне

почуття заповнило усі сфери духовного життя особистості. Музика стає засобом для виникнення та посилення релігійних почуттів, а її основними функціями визначаються світоглядна і виховна.

За часів війн та революційних подій головними вимогами до мистецтва загалом, і до музичного зокрема, була агітація й пропаганда, а однією із головних функцій – агітаційно-пропагандична. Показником цього можна вважати появу музичних творів певного характеру та особливий музичний репертуар. Так, марші як жанрові твори, виконують функцію об'єднання та згуртування, іноді – психологічного впливу (демонстрація сили та агресії, бажання викликати у ворога відчуття страху); гімни у свідомості громадян чітко асоціюються з певними подіями та емоціями, й мають одразу викликати прогнозовані емоційні реакції.

Сучасна наукова думка, має декілька підходів, щодо визначення основних функцій музичного мистецтва.

Так, існує розуміння музики як складової системи світу. Ієрархія систем визначається їх еволюцією за принципом послідовності: природа – суспільство – культура – мистецтво – людина. У цьому контексті розуміння функцій музики (як необхідних і достатніх) припускає аналіз останніх у рамках відношень «музика – природа», «музика – суспільство», «музика – культура», «музика – мистецтво», «музика – людина» з обов'язковим врахуванням еволюції світу у бік музики. Як представник такого підходу, А. Ключев, спираючись на думку Й. Кресанека (Kresanek, 1961), наводить наступні функції музики: цілеспрямованість, монументальність, суб'єктивне втілення, програмність, удосконалення та функція культурної розваги. При цьому, цілеспрямованість автор поділяє на магичну, інтерпретаційну, естетико-виховну та прикладну (Ключев, 2008).

Основною функцією музики науковець визначає – функцію удосконалення, яку поділяє на супутню (комітантну) і гармонійно-розвивальну. В останню він включає усі загально мистецькі функції та притаманні виключно музиці, а саме: пізнавальну, комунікативну, естетичну, гедоністичну, соціально-організаційну та ін. На думку автора, саме цей функціональний діапазон охоплює потенціал музики у вихованні. З супутньою (комітантною) функцією пов'язане її використання як прикладного засобу в медицині, на виробництві, у спорті та ін.

Одним з авторів традиційного підходу щодо визначення функцій музичного мистецтва є А. Сохор (1967). Розуміючи під функцією художнього твору реальний результат впливу на сприймаючого, він наводить наступну послідовність функцій музики: агітаційно-пропагандична, просвітницька, розважальна, оздоблювально-оформлююча, виховна, пізнавальна, естетична, швидкої насолоди та ін. При цьому

виховній та естетичній функціям він надає особливого значення, об'єднуючи їх у естетико-виховну над-функцію. За А. Сохором, саме вона домінує над усіма іншими, завдяки безмежним можливостям емоційного впливу та пізнавальному потенціалу у формуванні духовного світу людини (Сохор, 1967, с. 74).

Теорію А. Сохора більш детально розглянуто у роботах М. Князьєвої (1990, 2000), В. Матоніса (1988), Р. Тельчарової (1986), Є. Шігапової (1997) та ін. На їх переконання, жодна із визначених науковцем функцій не може бути правильно зрозуміла поза системного зв'язку, взаємовідношення і взаємообумовленості з іншими. Визначення головної, яка містить у собі усі інші, є основою організованої і динамічної системи функцій музичного мистецтва. На думку дослідників, саме такою є естетична функція, яка фіксує наявність естетичного відношення людини до музичного мистецтва. З цього приводу Є. Шігапова, спираючись на думку Л. Виготського щодо відстроченого впливу мистецтва, зазначає, що естетична функція є вирішальною у системі багатьох інших, забезпечуючи їх зв'язок та єдність. «Музика – одне з «найлюдяних» мистецтв, яке може і не впливати безпосередньо на діяльність людини, але емоції, що вона викликає, накопичують у людині моральну енергію, збуджувальні мотиви до майбутньої, запланованої діяльності» (Шігапова, 1997, с. 3).

Науковцями Т. Бабаджан (1967), Н. Ветлугіною (1966, 1981, 1983, 1989), І. Дзержинською (1985, 2005), В. Петровою (1998) та іншими, доведено, що музика є поліфункціональним мистецтвом, яке ефективно впливає на особистість і викликає у дітей емоційний відгук раніше за інші мистецтва. Механізм її впливу, в першу чергу, проявляється у виховній функції. Світоглядна і етична функції музики тісно пов'язані з естетичною, оскільки естетичне виховання формує естетично-ціннісні орієнтації.

Підхід В. Холопової, щодо визначення функціонального наповнення музичного мистецтва базується на позиції, що воно, як і мистецтво взагалі, є специфічним мисленням та діяльністю людини, головним призначенням якого є спілкування, поєднання будь-якої численності індивідуумів навколо яскравого позитивного ідеалу (комунікативна функція). При цьому, штучне поєднання через музику не відокремлює людину від оточення, не розчиняє її у соціумі. Вплив мистецтва має двовекторний особистісно-соціальний характер, де соціальне віддзеркалюється в індивідуальних відчуттях та емоціях громадян. Саме тому поряд із комунікативною над-функцією необхідно розглядати функцію віддзеркалення дійсності (ідей, емоцій, світу предметів). Автор акцентує увагу на тому, що етичний зміст музики є найважливішим питанням, яке на сьогодні потребує глибокого вивчення. Обумовлено це одним із головних завдань музики, як окремого виду

мистецтва – привносити та демонструвати уявлення про добро, благо, тішення, щастя. Для цього музика має дієві засоби етичного впливу, зокрема емоційне співпереживання, яке, на переконання автора, є тожним співчуттю, однієї із головних категорій етики. Місце і роль естетичної функції розглядається автором традиційно поряд із етичною.

Внутрішнім відгалуженням етичної функції, на думку В. Холопової, є катарсична функція – очищення душі під впливом твору мистецтва. На її думку, пізнавально-просвітницька функція музики, базується на визначенні будь-якого культурного явища, зокрема музичного твору як ціннісного за різними аспектами документу певної епохи. Визначаючи прагматичну функцію, науковець вказує на той факт, що у деяких народів світу музика досі має, в першу чергу, не естетичне, а життєво-практичне призначення. Так, жанрами спеціальної, «прикладної» музики у сучасній європейській культурі є – сигнали (дзвін курантів та дзвонів, фанфари, позивні радіо та телебачення), охотницька та військова музика тощо. Науковець акцентує увагу на тому, що прагматично музика використовувалась завжди й усюди, а граничні межі між прагматикою та естетикою у мистецтві, зокрема і музичному, історично і географічно не стійкі і не однозначні за своєю сутністю (Холопова, 2014). Перелік функцій музики за В. Холоповою також містить гедоністичну, канонічну (канонізуючу) і евристичну функції.

Е. Абдулін та Є. Ніколаєва, спираючись на роботи В. Холопової (2000, 2001, 2002), наводять ще дві, на їх думку, важливі, діалектично поєднані функції музики, а саме:

- суспільно-перетворюючу (інтегрує до себе усі інші функції);
- особистісно-перетворюючу (базується на особистісно-орієнтованому підході щодо змісту і шляхів реалізації музичної діяльності у сучасному світі).

Правомірності такого підходу автори обумовлюють можливостями перетворюючого впливу музичного мистецтва на особистість: завдяки творчому характеру всіх видів музичної діяльності активізуються її емоційна, інтелектуальна і вольова сфери (Абдулін & Николаєва, 2004).

Дещо іншої думки щодо функціонального наповнення музики дотримується Н. Вагіна. Враховуючи психофізіологічні особливості дітей і стан сучасного соціуму, науковець наполягає на тому, що головними функціями мають стати розвиваюча та оздоровча, які реалізуються при поліфункційному підході до музичного виховання. Поліфункціональний підхід вона розглядає як створення інноваційного музичного середовища, яке забезпечує гармонійний, цілісний розвиток дитини: емоційний, фізичний, морально-естетичний (Вагіна, 2011, с. 134).

Сучасна наукова думка, розглядає музику як невід’ємну частину життя людини та суспільства у його цілісності, визначає її безперечну загальнолюдську значущість, надає достатньо великий перелік її функцій, а саме: виховна; естетична; світоглядна; пізнавальна (пізнавально-просвітницька); агітаційно-пропагандична; лікувальна (оздоровча); регуляторна (нормативна); адаптаційна; компенсаторна; катарсична; гіпнотична; сугестивна; гедоністична; діагностична; прогностична; інформаційно-комунікативна; організаційна (мобілізує); розважальна (фонова) тощо. Слід зазначити, що це не повний і не кінцевий їх перелік, і на сьогодні не має одноставної думки щодо визначення та назви деяких функцій.

Функціональне наповнення феномену музичного мистецтва та аспект його використання є взаємопов’язаними та взаємозалежними. Доповнюючи одна одну, функції утворюють ціле, демонструючи діапазон можливостей та вимог до музики у сучасному світі. З цього приводу Г. Локарева зазначає, що «твір мистецтва (й музичного зокрема – А.Ч.) ... являє собою складне структурне утворення. ... цілісну систему окремих типів інформації, тобто твір мистецтва є інформаційною системою ... і виконує ряд функцій, тобто сприяє розвитку, формуванню, впорядкуванню, осмисленню, утвердженню особистості. Завдяки інформації, яку містять твори мистецтва, відбувається художнє осмислення особистістю навколишнього світу через художні (естетичні) цінності» (Локарева, 2016, с. 227-228). Вчена доводить, що твір мистецтва як інформаційна система включає пізнавальну, інтелектуальну, естетичну, художню, емоційну, психологічну, психоенергетичну, морально-етичну, особистісно-авторську, прагматичну типи інформації, і саме функції кожного «типу інформації, визначають діяльну сторону спілкування реципієнта з твором мистецтва, починаючи з художньо-естетичної перцепції, комунікації як передачі та прийому змісту інформації, що містить твір, та безпосередньо інтеракції» (Локарева, 2016, с. 228). За Г. Локаревою, усім типам інформації властиві як наявні, так і латентні функції. Наявні (пізнавальна, комунікативна, гедоністична, виховна, функція формування світогляду, розважальна і багато інших) активно використовуються в практиці виховання і навчання. До латентних відносяться: психотерапевтична, функція реалізації нездійснених бажань і фантазій, функція діалогу, рефлексії, співтворчості тощо.

Спираючись на підхід до класифікації функцій музики як художньо-естетичної інформаційної системи, який запропоновано та обґрунтовано Г. Локаревою (2016), нами визначено блоки функцій за ієрархією та пріоритетами музичної діяльності.

Блок «Пізнавально-інформаційний»: формування світогляду; художнє осмислення світу; придбання певних знань; визначення закономірностей щодо зв'язку музичного мистецтва із подіями у суспільстві; визначення взаємозв'язку музичного твору з практикою минулого і сьогодення; розкриття актуальних проблем особистості та проблем суспільства; орієнтація в культурно-історичній епохи, художньому стилі, жанрі; пізнання певних властивостей музичного матеріалу; ілюстративна; діагностична тощо.

Блок «Інтелектуально-інформаційний»: упорядкування системи уявлень про навколишній світ; формування естетичного ставлення до світу; створення ідеалів; розвиток естетичних і художніх поглядів, відносин, потреб; формування власної думки; розвиток пізнавальних психічних процесів; аналіз психологічних станів; ілюстративна функція; прогностична; аксіологічна; функції діалогу тощо.

Блок «Особистісно-інформаційний»: функція діалогу (опонуюча); бачення навколишнього очима іншого (рефлексивна); ілюстративна; комунікативна; пізнавально-співтворча тощо.

Блок «Ідейно-виховний»: виховна; агітаційно-пропагандична; функція цілеспрямованості; організаційно-мобілізуєча; функція монументальності; адаптаційна, соціальна тощо.

Блок «Життєво-практичний»: естетично-організуєча функція; формування ціннісних орієнтирів; функція постановки, висвітлення, вирішення проблем привнесення естетики в різні сфери життєдіяльності людини; комітантна; адаптаційна; розважальна; аксіологічна; фонова; прикладна тощо.

Блок «Морально-естетичний»: формування світогляду; формування ціннісних орієнтирів; утвердження суспільних і особистісних ідеалів; вплив на поведінкові установки; виховна; емпатійна; пізнавальна; ілюстративна тощо.

Блок «Естетичний»: розвиток здатності сприймати красу; розвиток естетичної чутливості; розвиток естетичного смаку, оцінки, потреби; функція емоційної заразливості; управлінська; ілюстративна; гедоністична; удосконалюєча тощо.

Блок «Художньо-творчий»: функція розвитку естетичної чутливості; розвиток естетичного смаку, оцінки, потреби; розвиток художньо-естетичного досвіду сприйняття та виконання музичних творів; змістовно-удосконалюєча; ілюстративна функція; фонова; тощо

Блок «Емоційно-чуттєвий»: нагадування, пошук, відродження пережитих почуттів; проникнення у внутрішній суб'єктивний світ іншого;

ілюстративна; емпатійна; рефлексивна; адаптаційна; інтерпретаційна; магічна/гіпнотична, катарсична тощо.

Блок «Психологічний»: вирішення власних психологічних проблем через сприйняття психологічних ситуацій, відображених у творі; рефлексія та ідентифікація; проникнення у внутрішній світ людини через художній образ (образ героя); ілюстративна; емпатійна тощо.

Блок «Терапевтичний»: вплив на емоційно-чуттєвий стан слухача або виконавця; актуалізація минулого чуттєвого досвіду; корекція емоційного стану одержувача (стимулювання – гальмування); згладжування конфлікту з несвідомим; реалізація нездійснених бажань і фантазій; функція емоційної заразливості; функції енергетичного донорства; катарсична; рефлексивна; психотерапевтична; лікувальна/оздоровча; управлінська; коригуюча; корекційна; оптимізуєча тощо.

Досліджуючи функції музичного мистецтва у сучасному світі, ми розуміємо, що впливаючи, воно примушує аудиторію сприймати, реагувати, перетворювати ідеї автора та виконавця на особистісному рівні, формувати нові ідеї й соціальні замовлення. Це стає можливим виключно на особистісному рівні, з орієнтацією на особистісний соціально-історичний досвід, власну психофізіологію, на відповідності місця та часу, що і обумовлює варіативність і багату кількість художніх ідей, духовних форм, особистісних та загальних потреб – все те, що і визначає функції музики як форми суспільної свідомості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, нами було розглянуто функціональні можливості музичного мистецтва як форми суспільної свідомості. Як й інші форми суспільної свідомості музика має певний набір функцій, який змінювався за різних часів і за певних обставин, демонструючи соціальне замовлення. Кожна із функцій, маючи власну спрямованість і специфіку, обов'язково співвідноситься і взаємодіє з усіма іншими. Така взаємодія творить певну цілісну систему, функціональне наповнення якої залежить від аспекту використання, мети та завдання музичної діяльності, а ієрархічна послідовність функцій залежить від її пріоритетів.

Нами було розглянуто лише окремі підходи щодо вивчення цього феномену, але фундаментальні дослідження, наукова теорія і практика свідчать про терапевтичний потенціал музики, який повинен обов'язково враховуватися під час визначення головних функцій музики у сучасних умовах.

Література

1. Абдулин Э. Б., Ниолаева Е. В. Теория музыкального образования : учебник для студ. высш. пед. уч. заведений. Москва : АСАДЕМА. 2004. 336 с.
2. Аристотель. Отношение к музыке. URL : http://studbooks.net/616595/kulturologiya/aristotel_otnoshenie_muzyke
3. Вагина Н. А. Функции музыки в воспитании и развитии детей раннего возраста. URL : http://www.art-in-school.ru/art/iskusstvo_i_obrazovanie_2011_03_-_18_Vagina.pdf
4. Ключев А. Функции музыки. Credo New. *Теоретический журнал*. 2008. №. 3 (55). С. 161-169.
5. Локарева Г. В. Функціональні можливості художньо-естетичної інформації твору мистецтва. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 квітня 2016 року, м. Київ). Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка. С. 226-234.
6. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки: в 3 т. Ленинград : Советский композитор. 1983. Т. 3: Статьи и исследования. 302 с.
7. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства : учебное пособие. Москва : Изд-во «Планета музыки». 2014. 320 с.
8. Шигапова Э. М. Социально-функциональная природа музыки : эстетическое и воспитательное влияние на человека. 1997. URL : http://kpfu.ru/staff_files/F1673861064/3.pdf
9. Kania Andrew The Philosophy of Music. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2017. URL : <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/music/>.
10. Kresanek J. Socialna funkcia hudby. Bratislava: SAV, 1961. 279 p.

References

1. Abdulin, E. B., & Nikolaeva, E. V. (2004). *Teoriya muzykal'nogo obrazovaniya : uchebnyk dlya studentov vysshikh pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy [Theory of musical education: a textbook for students of higher pedagogical educational institutions]*. Moscow: АСАДЕМА (rus).
2. Aristotle *Otnosheniye k muzyke [Attitude to music]*. Retrived from http://studbooks.net/616595/kulturologiya/aristotel_otnoshenie_muzyke (rus).
3. Vagina, N. A. (2011). *Funktsii muzyki v vospitanii i razvitii detey rannego vozrasta [Functions of music in the upbringing and development of young children]*. Retrieved from http://www.art-in-school.ru/art/iskusstvo_i_obrazovanie_2011_03_-_18_Vagina.pdf (rus).
4. Klyuev, A. (2008). *Funktsii muzyki [Functions of music]*. *Credo New. Theoretical Journal*, 2008, # 3 (55), 161-169 (rus).
5. Locarieva, G. V. (2016). *Funktsionalni mozhlyvosti khudozhno-estetychnoi informatsii tvoru mystetstva [Functional possibilities of artistic and aesthetic information works of art]*. *Professiynna mister'ka osvita i iskul'na kultura: wikliks XXI stoliytya. Materiel of the II International Scientific and Practical Conference (14-15 quarters in 2016, metro station Kyiv)*. Kiev (ukr).

6. Sohor, A. N. (1983). *Voprosy sotsiologii i estetiki muzyki [Questions of sociology and music aesthetics]*. Leningrad: Sovetskiy kompozytor (rus).
7. Kholopova, V. N. (2014). *Muzyka kak vid iskusstva : uchebnoye posobiye [Music as an art form: a tutorial]*. Moscow: Publishing house "The Planet of Music" (rus).
8. Shigapova, E. M. (1997). *Sotsial'no-funktsional'naya priroda muzyki: esteticheskoye i vospitatel'noye vliyaniye na cheloveka [Socio-functional nature of music: aesthetic and educational influence on a person]*. Retrieved from http://kpfu.ru/staff_files/F1673861064/3.pdf (rus).
9. Kania, A. (2017). The Philosophy of Music. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/music/> > (eng.).
10. Kresanek, J. (1961). *Socialna funkcia hudby [Social functions of music]*. Bratislava : SAV. (slovak).

**ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ МУЗЫКАЛЬНОГО
ИСКУССТВА КАК ФОРМЫ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ:
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

А. А. Чумакова

В статье рассмотрены функциональные возможности музыкального искусства как формы общественного сознания. Актуальность работы продиктована отсутствием системного подхода к изучению этой проблемы в научно-теоретической литературе.

Обозначено, что в разное время и при различных обстоятельствах у музыкального искусства как формы социального сознания, перечень функций изменялся, в соответствии с социальным заказом. Проанализирована суть и содержание подходов к определению основных функций музыки в современной науке. Определено, что многогранность и многоплановость возможностей диады «человек – музыка», где последняя выступает как форма общественного сознания, реализуется при помощи нескольких функций. Каждая из функций имеет собственную направленность и специфику, обязательно соотносится и взаимодействует с другими, формируя условно целостную систему, функциональное содержание которой зависит от аспекта использования, цели и задания музыкальной деятельности, а иерархия функций зависит от ее приоритетов.

Анализ феномена музыкального искусства как формы социального сознания сегодня доказывает, что фундаментальные исследования, научная теория и практика указывают на расширение его функционального наполнения. Терапевтический потенциал музыки, который признается специалистами и который подтвержден фундаментальными исследованиями, должен обязательно учитываться при определении ее основных функций в современных условиях.

Ключевые слова: музыкальное искусство, общественное сознание, функции, подходы, система, блок, иерархия.

FUNCTIONAL OPPORTUNITIES OF MUSICAL ART AS A FORM OF PUBLIC CONSCIOUSNESS: PEDAGOGICAL ASPECT

A. A. Chumakova

The article deals with the functional possibilities of musical art as a form of public consciousness. The urgency of the article is dictated by the lack of a systematic approach to the study of this problem in the scientific and theoretical literature.

It is indicated that at different times and under different circumstances in musical art as a form of social consciousness, the list of functions has changed, in accordance with the social order. The essence and content of approaches to the definition of the main functions of music in modern science are analyzed. It is determined that the multifacetedness and multidimensionality of possibilities of the dyad "man - music", where the latter acts as a form of social consciousness, is realized with the help of several functions. Each of the functions has its own direction and specificity, necessarily correlates and interacts with others, forming a conditionally complete system, the functional content of which depends on the aspect of use, purpose and task of musical activity, and the hierarchy of functions depends on its priorities.

Analysis of the phenomenon of musical art as a form of social consciousness today proves that fundamental research, scientific theory and practice indicate the expansion of its functional content. The therapeutic potential of music, which is recognized by specialists and confirmed by fundamental research, must be taken into account when determining its basic functions in modern conditions.

Keywords: Musical art, public consciousness, functions, approaches, system, block, hierarchy.

Чумакова Альона Анатоліївна – здобувач кафедри педагогіки і психології освітньої діяльності Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» (м. Запоржжя, Україна). E-mail: annaodag@yandex.ru

Chumakova Alena Anatoliivna – applicant of the Department of Pedagogy and Psychology of Educational Activity of the State Higher Educational Institution "Zaporizhzhya National University" (Zaporizhzhya, Ukraine). E-mail: annaodag@yandex.ru